

УДК 94(477+73)

Недошитко І.

ПРІОРИТЕТИ ТА НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США З УКРАЇНОЮ В ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ

З'ясовано та проаналізовано допомогу української діаспори США для розвитку медицини України. Визначено пріоритетні напрями співробітництва у цій сфері Фонду допомоги дітям Чорнобиля з державою.

Ключові слова: «діаспорна мережа», медична допомога, Фонд Допомоги Дітям Чорнобиля, «Медична клініка на колесах».

Наявність розгалуженої мережі самоорганізованих груп емігрантів США, яку називаємо «діаспорною мережею», дозволила надавати організовану допомогу громадянам Української держави на соціальні потреби. Окрім цього, чимала частина коштів надходить від окремих меценатів. Фінансова допомога діаспори Україні є вагомою, але відобразити її в цифрах і деталях надзвичайно складно, оскільки, «...починаючи від 1991 року, поплив потік зелених долярів в Україну, кинений щедрою рукою наших організацій в діаспорі. Скільки це в сумі становило – не знаємо і важко ствердити, бо чомусь ніхто не робить загального обліку, а окремі організації не завжди готові публічно здавати звіти із своїх добродійних акцій» [1, арк. 220].

Одним із основних соціальних проєктів діаспори є допомога у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи 1986 р. У 1986 р. перший літак, споряджений усім необхідним для потерпілих від аварії, бере курс зі США на Москву, оскільки прямого авіазв'язку з Києвом ще не існувало. В Україну цей вантаж так і не потрапив [2, с. 117].

У 1989 р. З. та Н. Матківські з метою допомоги постраждалим від найбільшої в світі ядерної катастрофи, особливо дітям, заснували ФДДЧ (у 2004 р. змінено назву на ФДРДЧ), розпочавши гуманітарну місію та медичні програми в Україні, які тривали упродовж 22 років. «Коли ми вперше приїхали до України в 1989 р., то були вражені жахливим станом, в якому перебувала медицина – згадувала Н. Матківська, – дітей лікували в антисанітарних умовах, лікарні практично не мали ніякого обладнання, не говорячи вже про новітні технології. Уряд СРСР вкладав свої ресурси в

розвиток військової галузі та ядерної зброї, не дбаючи про охорону здоров'я» [3, с. 14].

Серед пріоритетних напрямів роботи фонду стало забезпечення лікарень медичним обладнанням; надання медикаментів дітям, хворим на рак; залучення до освітніх ініціатив у галузі охорони здоров'я та медицини, а також покращення життя дітей у дитячих будинках. Переважна частина всієї допомоги надходить в Україну повітряним та морським транспортом. Так, у лютому 1990 р. ФДДЧ відправив в Україну свій перший гуманітарний вантаж (вагою 93 т. і вартістю понад 4,5 млн дол.). Українсько-американська громада взяла активну участь у збиранні медичного вантажу [4, с. 1–2].

У січні 1991 р. за сприяння фонду у Львові відкрилася спеціалізована лікарня для дітей, хворих на лейкемію. Українська громада США надає цьому медичному закладу істотну допомогу. Так, Т. Матерна, власник фірми медичної продукції та лікувального приладдя «Український Тризуб», передав 1 млн дол. для придбання одноразових шприців, а американська фірма «Дженерал Електрик» подарувала два сучасних ультразвукових апарати для обстеження хворих. Ю. Сумик з Чикаго посприяв, щоб забезпечити лікарню необхідними приладами для аналізу крові [5, с. 1]. Також долучився до допомоги лікарні США. Варто зазначити, що надання допомоги в оздоровленні українських дітей, зокрема потерпілим від Чорнобильської катастрофи, адресна матеріальна допомога дітям з малозабезпечених сімей в Україні є основними напрямками діяльності США [6, арк. 8]. З їх медичного фонду було передано 65 тис. дол. на різні потреби, а також придбано апарат «Технікон РА-1000» (вартістю 40 тис. дол.) для проведення аналізу крові [7, с. 15]. Від січня 1995 р. спільно з Асоціацією українських жінок в Америці ФДДЧ забезпечує усім необхідним діагностичну лабораторію у Львівській обласній спеціалізованій дитячій лікарні. За оцінками міжнародних експертів, ця лабораторія була визнана найкращою у Східній Європі.

Від 1996 р. фонд регулярно розпочав упроваджувати регіональні проекти «Вживання дітей» та «Ініціатива щодо здоров'я жінок». Так, у грудні 1996 р. вантаж містив близько 80% технічного обладнання, медичних препаратів та ліків, необхідних для роботи першого в Дніпропетровську пристрою, що забезпечує інтенсивний догляд за новонародженими, а також допомогу іншим регіонам, загальною вартістю 2,5 млн дол. [8, арк. 32].

У Вінниці католицький медичний місійний комітет з Нью-Йорка, а також відділи ФДДЧ подарували 56 тис. дол., за які було куплено прилади невідкладної допомоги для обласної дитячої лікарні [9, с. 9].

Медичне обладнання вартістю понад 500 тис. дол. доставив фонд у Волинський медичний центр. Серед вартісного устаткування найбільш

важливим була повністю укомплектована машина швидкої допомоги [10, с. 3]. Усе це дало можливість лікарям Луцька вчасно прибувати до потребуючих новонароджених у найвіддаленіші села. Завдяки ініціативі В. і О. Бакум із Гайленду, щедрим пожертвам родини Матушевських-Бакумів, ФДДЧ мав змогу облаштувати п'ять реанімаційних станцій у Волинському педіатричному центрі [11, с. 11].

Активістки СУА, за сприяння Х. Сливоцької – фахівця з діагностики магнітного резонансу – закупили томограф для лікарні в Києві, чотири апарати для аналізів у лабораторію дитячої спеціалізованої лікарні у Львові та фіброгастроскоп для дитячої лікарні у Трускавці. Для придбання цієї медичної техніки СУА пожертвував суму майже 500 тис. дол. [12, с. 3]. У 2002 р., напередодні 15-ої річниці ядерної катастрофи на Чорнобильській АЕС, олімпійський чемпіон України з фігурного катання В. Петренко зібрав своїх друзів, щоб влаштувати благодійну акцію «Перемога для дітей» у Міжнародному льодовому центрі в штаті Коннектикут. Прибуток від акції становив 120 тис. дол. [13, с. 1]. За ці кошти придбано реанімаційне обладнання для Одеської обласної дитячої клінічної лікарні. Як зазначив З. Матківський, «...наша мета – знизити смертність немовлят у цій лікарні та надати новонародженим шанс здолати різні ускладнення, які загрожують життю немовляти» [14, с. 11]. У лютому 2008 р. Д. Моген, який є активним учасником багатьох благодійних проєктів, передав для потреб цієї лікарні медичне обладнання на суму понад 500 тис. дол. За словами мецената, надання допомоги саме українським дітям має особливий зміст з огляду на те, що його мати емігрувала до США з невеликого селища на Тернопільщині [15, с. 3].

Упродовж 2010 р. – 2011 рр. ЗУДАК надіслав сорокафутові контейнери з допомогою: у лютому 2010 р. в Івано-Франківську область; у червні 2010 р. контейнер з медичним обладнанням для різних лікарень в Україні (головні жертводавці – Я. Колибабюк і Р. Горбова); у липні 2010 р. 280 нових інвалідних візків (спонсори Відділ ОЖОЧСУ ім. А. Горської із Чикаго і К. Підпірка); у липні 2011 р. вислано 40-футовий контейнер до Ходорова, Львівської області, а також у Сумську область [16, с. 12]. Окрім цього, допомогова комісія цієї організації під керівництвом Л. Сілецької переглядає прохання, які надходять від поодиноких осіб та сімей. Комісія засідає 10 разів на рік і вкладається в бюджет 5 тис. дол. на місяць. У 2010 р. було ухвалено 124 рішення про виділення допомоги [16, с. 12].

Для фінансової підтримки ліквідації наслідків Чорнобильської аварії діаспора співпрацює з організаціями в Україні, відображаючи це у періодичних виданнях. Так, напередодні 20-ої річниці трагедії компанія «УМС» провела благодійну акцію «Нас 10 мільйонів». На виручені кошти

у сумі 266 тис. дол. фонд закупив кардіологічне обладнання для дитячих лікарень у Львові, Чернівцях та Дніпропетровську [17, с. 19].

Варто зазначити, що ФДДЧ приділяє значну увагу навчанню та підвищенню кваліфікації персоналу партнерських лікарень. З цією метою проведено загальні та обласні конференції з неонатології, серцевої хірургії та педіатричної онкології (лікування раку). За допомогою системи грантів фонд зробив переклад, опублікував і безкоштовно розповсюдив серед лікарів і студентів медичних університетів посібники з Гарвардської медичної школи, лікарні «Бет Ізраїль» та Бостонської дитячої лікарні [18, с. 14]. Новітні технології і стажування лікарів, які профінансував ФДДЧ, допомогли знизити рівень смертності немовлят у Дніпропетровській області з 43 до 26% [19, с. 9].

Окрім фонду, багато зусиль для навчання нового покоління лікарів доклав Г. Малиновський, мешканець штату Мічиган, який за посередництва СФУЛТ пожертвував 575 тис. дол. на підвищення навчального і наукового рівня в медичних університетах та на розвиток україномовної термінології вітчизняної медицини. Він придбав комп'ютеризоване друкарське обладнання для Академії медичних наук України та 6 вищих навчальних закладів, значну кількість підручників з медицини і передплатив 40 журналів для Центральної наукової медичної бібліотеки та для бібліотек багатьох медичних університетів на сході України. За його кошти видано перший в Україні «Англо-український словник медичної термінології» і низку медичних підручників українською мовою. Усього Г. Малиновський подарував українським медичним університетам 2 470 сучасних посібників з медицини на суму 100 тис. дол. Також він придбав для наркологічної лікарні в Івано-Франківську діагностичне лабораторне обладнання та апаратуру для аналізів крові та плазмофези, а для дитячих лікарень і клінік – оксиметри та прилади для миттєвого вимірювання глюкози в крові [20, с. 11].

Проект з ліквідації наслідків Чорнобильської аварії стосується різних сфер суспільної практики – медицини, освіти, науки і відповідно потребує зусиль усієї української громади в США. Члени УККА постійно звертаються з заявами до світової громадськості, де закликають уряди США та інших країн надати моральну й фінансову підтримку постраждалим і полегшити страждання незліченних жертв цієї трагедії [21, с. 3]. Д. Арнольд, директор Іллінойського департаменту охорони здоров'я, зазначив, що за 20 років США, згідно з даними ООН, надали на потреби Чорнобиля майже 240 млн дол. грошової допомоги та медичну допомогу вартістю понад 100 млн дол. [22, с. 11].

Спочатку фінансова допомога використовувалася на лікування жертв аварії та усунення наслідків у новонародженого покоління, згодом

передбачалося фінансування нового укриття, яке будувалося на Чорнобильській станції. Але кошти не завжди потрапляли за призначенням. Як згадує Ю. Щербак: «У 1998 році, коли я був послом у США, ми провели конференцію, де збирали кошти на цей об'єкт. Було зібрано 800 мільйонів доларів. Куди поділася ця сума? Вона просто впала в «чорну діру» української корупції» [22, с. 11].

ФДДЧ 21 листопада 2011 р. на прес-конференції в Києві повідомив, що в лютому 2012 р., після 22-річної праці закінчує свою гуманітарну допомогу та медичні програми. Разом з тим, ФДДЧ оприлюднив кінцевий проект – телемедичну програму, котра, згідно з повідомленням організації, має намір зблизити «...програму опіки здоров'я в Україні до XXI ст.». Кошторис згаданого проекту складатиме біля 620 тис. дол. і сполучуватиме 13 лікарень в усій Україні, даючи можливість через найновішу медичну технологію уможливити справжні консультації з лікарями глобальної мережі. ФДДЧ, що базується у Виспані, Нью-Джерсі, з бюро у столиці України Києві планує впровадити кінцевий проект у лікарнях у Чернігові, Чернівцях, Донецьку, Івано-Франківську, Херсоні, Києві, Луцьку, Львові, Полтаві, Рівному та Володимирі [23, с. 3]. Усього за період своєї діяльності фонд здійснив 32 авіа і 18 морських перевезень вантажів з медичною допомогою вартістю 64 млн 350 тис. дол. для реалізації медичних програм у 31 партнерській лікарні та 3-х будинках-інтернатах для інвалідів в усій Україні [24].

Недостатній рівень розвитку охорони здоров'я в Україні, нерозвинена система профілактики захворювань покликала до життя чимало благодійних акцій від меценатів і товариств США. У 1992 р. за ініціативи лікарів – вихідців з України доктора медицини, професора клінічної радіології Вісконсинського університету С. Дудяка, а також Українського лікарського товариства Північної Америки і СФУЛТ здійснено масштабний проект «Медична клініка на колесах» [25, арк. 1–3]. Найбільше до нього долучився меценат українського походження, Д. Шепя (Я. Шепелявець, родом з Тернополя), який пожертвував 800 тис. дол. [26, с. 85]. Доктор М. Позняк, доцент кафедри радіології Вісконсинського університету, придбав новий ультразвукографічний апарат вартістю 200 тис. дол., а Г. Величко, що працює у медичній фірмі «Омеда», пожертвував для клініки два апарати для анестезії та два інкубатори вартістю 100 тис. дол. Доктор М. Балтарович подарувала стоматологічних матеріалів на 1 тис. дол. [27, с. 1, 4]. Щороку майже 5 тисяч пацієнтів відвідують клініку. Так, у 2010 р. «клініка на колесах» прийняла у стоматологічному відділенні 4860 пацієнтів, у терапевтичному – 4808 [28]. Щороку на утримання клініки та придбання ліків витрачається приблизно 500 тис. дол. [29, с. 4].

Варто відзначити внесок С. Самборського – бізнесмена українського походження у порятунок п'ятирічної дівчинки Н. Овчар з Харківської області, яка у 2005 р. винесла з палаючого будинку свою дворічну сестру. Він домовився з хірургом Бостонського опікового центру Шрайнерів Р. Шеріданом. Шрайнери згодні прийняти дівчинку позачергово і лікувати безкоштовно (понад 1 млн дол. вартували б послуги) [30].

Однак, слід зауважити, що це все, неповний перелік усіх проєктів, допомогових акцій та фінансових інвестицій, які здійснюють організації української діаспори та окремі меценати для розвитку медичної галузі України. Разом з тим, дослідження показало, що у даній сфері українського життя відчутна присутність діаспори зі Сполучених Штатів Америки, як і української діаспори з усього світу, загалом.

The collaboration of the Ukrainian Diaspora of the USA with Ukraine in industry of medicine is analyzed. Priority directions of collaboration of Fund of Relief Chernobyl's Children with our state in this sphere are determined.

Key words: «Diaspora network», medical equipment, Fund of Relief Chernobyl's Children, «Medical clinic on wheels».

Выяснено и проанализировано помощь украинской диаспоры США для развития медицины Украины. Определены приоритетные направления сотрудничества в этой сфере Фонда помощи детям Чернобыля с государством.

Ключевые слова: «диаспорная сеть», медицинская помощь, Фонд помощи детям Чернобыля, «Медицинская клиника на колесах».

Література

1. ЦДАМЛІМ України. Ф. 1186. Багряний Іван (справжнє прізвище та ім'я Лозов'ягін Іван Павлович), український письменник і громадсько-політичний діяч. Оп. 2. Спр. 299. Статті на суспільно-політичні теми, березень 1990 р. – 1995 р., 276 арк.
2. Бушин М. Українці в світі / М. Бушин, Т. Чубіна ; Черкас. ін-т пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля ; Черкас. держ. технолог. ун-т. – Черкаси : Черкас. ЦНТЕІ, 2003. – 176 с.
3. ЦДАЗУ. БФ 3. Інв. № 6509. Медведенко Є. ФДРДЧ посилює свої медичні програми в очікуванні нової хвилі наслідків Чорнобиля / Є. Медведенко, В. Павлоцька // Свобода (США). – 2006. – 21 квіт. – С. 14–15.
4. Hadzewezye R. Children of chornobyl Relief Fund sends planeload of aid to Ukraine. Soviet fet delivers 93 tons to Kiev / R. Hadzewezye // The Ukrainian Weekly. – 1990. – 18 February. – Р. 1–2.
5. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6500. Кузьмович О. У Львові відкрито лікарню для дітей Чорнобиля / О. Кузьмович // Свобода (США). – 1991. – 15 лют. – С. 1, 7.
6. ГДА МЗС України. Ф. 1 (справи постійного зберігання за 1988–2005 рр.). Оп. 5. Спр. 13295. Питання національних меншин (загальне), 200 арк.

7. Томоруг М. Тут лікують дітей Чорнобиля / М. Томоруг // Наше життя. – 1991. – № 11 (груд.). – С. 15.
8. ЦДАВО України. Ф. 5233. Адміністрація Президента України. Оп. 2. Адміністрація Президента України Л. Кучми. Спр. 755. Листування Президента України з посольствами, консульствами, представництвами України за кордоном. 4 червня 1996 р.– 18 грудня 1996 р., 48 арк.
9. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6506. Фонд Допомоги дітям Чорнобиля готує вантаж на гуманітарний політ в Україну // Свобода. – 1998. – 6 листоп. – С. 9.
10. Радісні новини з Волині // Чорнобильський вісник. – 1999. – № 4. – С. 3.
11. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6507. Волинський педіатричний центр // Свобода (США). – 1999. – 24 груд. – С. 11.
12. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6505. Гаєцька О. Підсумки праці 83-го Відділу СУА в Нью Йорку / О. Гаєцька // Свобода (США). – 1997. – 29 січ. – С. 3.
13. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6508. Віктор Петренко і його друзі – дітям України // Свобода (США). – 2001. – 9 берез. – С. 1, 4.
14. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6508. Яворівська О.. Лід теплий від любови / О. Яворівська, О. Маслоківська // Свобода (США). – 2001. – 27 лип. – С. 11.
15. Дар Україні на 500 000 дол. // Свобода (США). – 2008. – 11 квіт. – С. 3.
16. Лозинська-Кий Л. ЗУДАК (UUARC) провів Річні наради / Л. Лозинська-Кий // Час і події. – 2011. – Ч. 49. – С. 12.
17. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6510. Стецюк М. Подарунок для дитячих сердець / М. Стецюк // Свобода (США). – 2006. – 6 січ. – С. 19.
18. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6510. Медведенко Є. ФДРДЧ посилює свої медичні програми в очікуванні нової хвилі наслідків Чорнобиля / Є. Медведенко, В. Павлоцька // Свобода (США). – 2006. – 21 квіт. – С. 14–15.
19. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6506. Фонд Допомоги дітям Чорнобиля готує вантаж на гуманітарний політ в Україну // Свобода (США). – 1998. – 6 листоп. – С. 9.
20. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6506. Д-р Павло Джуль – меценат української медицини // Свобода (США). – 1998. – 11 груд. – С. 11, 17.
21. Заява УККА з нагоди Чорнобильської трагедії // Свобода (США). – 2011. – 22 квіт. – С. 1, 3.
22. Климчак М. У Чикаго відзначили 25-ту річницю Чорнобиля / М. Климчак // Свобода. – 2011. – 20 трав. – С. 11.
23. Фонд допомоги і розвитку дітям Чорнобиля закінчує свою діяльність // Свобода. – 2011. – 23 груд. – С. 3.
24. Офіційний сайт ФДДЧ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccrdf.org/ua/>.
25. ЦДАЗУ. Ф. 22. Черинь Ганна (Грибінська Галина Іванівна, за чоловіком – Паньків, 1924 р. н.) відома українська поетеса, письменниця, громадська діячка (США). Оп. 1. Спр. 140. Доповіді д-р М. Балтирович і Тимяк С. «Гуманітарно-медична допомога дітям України», 3 арк.
26. Гунчак Т. Мої спогади – стежки життя / Т. Гунчак. – К. : Дніпро, 2005. – 200 с.
27. ЦДАЗУ. БФ. 3. Інв. № 6501. Медична клініка на колесах їде в Україну / Свобода. – 1992. – 23 квіт. – С. 1, 4.
28. На Тернопільщину приїде Клініка на колесах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://poglyad.te.ua/2011/01/na-ternopilschynu-pryjide-kljnika-na-kolesah/>.
29. Крамар Р. Клініка на колесах / Р. Крамар // Експрес. – 1999. – С. 4.
30. Настю Овчар прооперували в Бостоні // Вікі Новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikinews.org/wiki/>.